Çankırı’da Günümüze Gelmiş Bir Konut Yapısı Örneği: Dilber Yeşildağ Evi

Öğr. Gör. Uğur Demirbağ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8471-7348>

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Zile Meslek Yüksekokulu, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, Tokat – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 18.02.2020

Kabul: 08.06.2020

On-line Yayın: 25.06.2020

Anahtar Kelimeler

Çankırı

Dilber Yeşildağ Evi

Mimari

Bezeme

Teknik

Araştırma Makalesi

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.41820>

Öz

Geleneksel konutlar yöreye özgü değerleriyle önemli kılan kültür varlıklarıdır. Konut bir kentin ve yörenin kültürel kimliğini oluşturmaktadır. Kente, yerele ve yöreye göre değişen geçmişe ait izler ile kültür varlıkları o kentin kendine özgü dokusunun oluşmasını sağlamaktadır. Tarihsel süreç içerisinde birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Anadolu toprakları buna bağlı olarak dünyanın önde gelen eski ve zengin kültürel mirasını da topraklarında barındırmaktadır. Medeniyetlerden günümüze bu birikimlerin yaşatılması ve korunarak gelecek kuşaklara aktarılması tüm toplumların önemli görevleri arasında yer almaktadır. Çankırı merkez ilçedeki sivil mimari Çankırı Kalesi’nin eteklerinden başlayarak ovaya doğru bir açılım göstererek doğu - batı aksında birbiri içerisine geçen, kısmen birbirini kesen çıkmaz sokakların da oluşturduğu sokaklara mahallelere ve caddelere açılan evlerden oluşmaktadır. Ancak Çankırı kenti son yıllarda büyük bir yapılanmaya dönüşmüş, bu yapılanma içinde özgünlüğünü kaybeden sivil yapılar bir bir yok edilerek, kısmen de olsa tescil edilerek korunmaya çalışılan sivil mimariye dönüştürülmüştür. Çankırı merkez ilçede yer alan geleneksel konutlarından biri Dilber Yeşildağ evidir. Ev dışı açık sofalı plan tipinde yapılmıştır. Cephe olarak iki katlı yapılmış olup üst katı dışı çıkmalı bir şekilde yapılmıştır. Bezeme evin iç mekanında tavanda yoğunlaşmaktadır. Tavanda bezeme olarak geometrik motifler uygulanmıştır. Ev Çankırı’daki evlerin mimari ve bezeme özelliklerini yansıtmaktadır. Evin mimari ve bezeme özellikleri ortaya çıkarıldıktan sonra çevre illerde yer alan evlerle benzerlik ve farklılık açısından bir karşılaştırılması yapılmıştır.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Demirbağ, U. (2020). Çankırı’da Günümüze Gelmiş Bir Konut Yapısı Örneği: Dilber Yeşildağ Evi. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 80, Summer, p. 377-394.

An Example of A Housing Structure in Çankırı: Dilber Yeşildag House

Lect. Uğur Demirbağ

Tokat Gaziosmanpaşa University, Zile Vocational School, Department of Architecture and Urban
Planning, Tokat – TURKEY

Article History

Submitted: 18.02.2020

Accepted: 08.06.2020

Published Online: 25.06.2020

Key Words

Çankırı
Dilber Yeşildag House
Architectural
Decoration
Technical

Abstract

Traditional houses are the cultural assets that make it important with its local values. The residence consists of a city and the cultural identity of the region. The traces of the past, which vary according to the city, the locality and the region, and the cultural assets, provide the formation of the unique texture of the city. Anatolia, which has hosted many civilizations in the historical process, has the world's leading ancient and rich cultural heritage. It is among the most important duties of all societies to keep these accumulations alive and transfer them to future generations. The civilian architecture in the central district of Çankırı consists of the houses opening to the neighborhoods and streets, starting from the skirts of the Çankırı Castle and opening to the plain on the east-west axis, on the streets formed by partially interlocking streets. However, the city of Çankırı has been transformed into a large structure in recent years and the civil structures that have lost their originality in this structure have been destroyed and transformed into a civilian architecture which has been tried to be protected by being registered. Dilber Yeşildag house is one of the traditional residences in the central district of Çankırı. The house was built in an open plan type plan. It has two floors as a façade and the upper floor has been built out. The decoration is concentrated on the ceiling in the interior of the house. Geometric motifs are applied on the ceiling as decoration. The house reflects the architectural and decoration features of the houses in Çankırı and neighboring provinces. After the architectural and decoration features of the house were revealed a comparison was made in terms of similarity and difference with the houses in the surrounding provinces.

Research Article

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.41820>

GİRİŞ

Bu çalışmada Çankırı merkez ilçede yer alan geleneksel konutlardan biri olan Dilber Yeşildağ evinin plan, cephe ve bezeme üzerine bir araştırması yapılmıştır. Bu konut yapısının mimari ve bezeme özellikleri değerlendirmesi yapıldıktan sonra çevre illerle bir karşılaştırması yapılmıştır. Çalışma esnasında Mavi Mimarlık Mühendislik kurumunun arşivinden yararlanılmıştır. Saha çalışmasında gerekli fotoğraflamalar yapılarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

1. Konut Mimarisinin Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Geleneksel Anadolu konutu ile ilgili araştırmacıların tanımlamalarına geçmeden önce “ev” terimi tanımlanmaktadır. Ev sözcüğü insanların oturması için yer anlamında kullanılmaktadır (Ögel, 1978). Bir diğer görüşe göre; ev yalnızca bir kişinin veya bir ailenin oturabileceği yapılmış konut anlamında kullanılmaktadır (Hasol, 2016).

Vitruvius’a göre “İnsanoğlunun ilk kez bir araya gelerek bilinçli toplantılar yapmasının ve sosyal ilişkiler geliştirmesinin kaynağı ateşin keşfi olmuştur. Bundan sonra doğal yeteneklerini keşfedip, hayvanlardan üstün olarak kendilerine barınaklar yapmaya başlamışlardır (Güven, 1990: 27). Bunun sonucu olarak da korunma amaçlı yapılan barınaklar zamanla toplumsal amaçlı konutlar haline dönüşmüştür. İnsanoğlunun doğayı keşfetmesi ve toprağı ekmesi, tarımla uğraşması sonucunda yerleşik bir hayata geçme arzusu daha da artmıştır. Bunun neticesinde konutlar inşa edilmeye başlamıştır. Konut planlarında iki ana öge büyük rol oynamıştır; revak (portico ya da açık galeri) ve eyvan (Yunanca “prostas”, Latince “tablinum”). Bunların bir avlu ile birleşerek oluşturdukları düzenler, gölge ile güneş arasında havadar ve gölgeli mekânlar yaratarak Yakındoğu ve Akdeniz iklimi için vazgeçilmez ortamları yaratmışlardır. T biçimindeki bu yarı açık mekân, Hitit *hilani’si*, Arap *beyt’i*, Mezopotamya’nın *tarma evi*, İran *talar’ı* ve Türk *hayatlı ev’inde* aynı düzenin çeşitlemeleri olarak karşımıza çıkar (Kuban, 1976: 18).

2. Geleneksel Türk Konutunun Mimarisinin Genel Özellikleri

Haşim Karpuz’a göre Türk Evi, Türklerin yaşadığı değişik coğrafyaların mimari özelliklerinin yaşama kültürünün yüzyıllar içinde yoğurularak kendine has özellikler oluşturularak mekâna yansımıştır. Türk evi, kendine özgü malzeme, tasarım, süsleme öğeleriyle belirli bir kültür ve yaşama biçiminin ürünüdür (Karpuz, 2011: 55).

Türk Evi, Sedat Hakkı Eldem’in tanımına göre şöyledir; “Türk Evi Osmanlı devletinin işgal ettiği sınırlar içinde Rumeli ve Anadolu Bölgelerinde yerleşmiş, gelişmiş ve 500 sene kadar tutunmuş kendi özellikleriyle oluşmuş bir ev tipidir” (Eldem, 1968: 10).

Doğan Kuban’a göre Türk Evi; “Geleneksel Türk Ailesinin yaşam kültürü ve törelerine uygun şekil ve plan özelliklerini gösteren, asırlarca Türk insanının gereksinimlerine cevap vermiş bir konut tipi olarak bilinmekte ve tanımlanmaktadır” (Kuban, 1976: 192).

Turgut Cansever’e göre Türk Evi; “Anadolu’da, hareketli göçebe kültür geleneğinin izlerini taşıyan hafif ahşap iskelet yapı tekniği ile vücuda getirilen, Osmanlı Devleti’nin geniş sınırları içerisinde yer alan Balkanlar, Kafkaslar, Hazar Bölgesi ve Kırım’ı kapsayan, uygun yapı malzemesinin kolayca temin edilebildiği geniş bir coğrafi alanda yaygın şekilde uygulandığını belirtmiştir” diye tanımlamıştır (Cansever, 2002).

Türk Evi, nitelemesi üzerinde de çeşitli tartışmalar vardır. Bazı araştırmacılar, Türk evi deyimi yerine Osmanlı Evi demeyi tercih etmişlerdir. Fakat Türk evi deyimiyle, bu evlerde sadece Türklerin yaşadığı gibi bir sonuca ulaşmak doğru olmasa gerek. Türk evi olarak adlandırdığımız evlerin ortak özelliklerinin olması ve tarihte Türkmenlerin yerleştiği dağlık yörelerde yapılmış olmaları bu ismin uygunluğunu göstermektedir.

Evler topoğrafyaya ve yöne göre konumlandırılmış olup, plan tipleri, cephe sistemleri ve kullanılan malzemeler açısından bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir. İnsanlar yıllardır

süre gelen doğa koşullarından korunabilmek ve yaşamsal faaliyetlerini devam ettirebilmek için barınaklara ihtiyaç duymuşlardır.

Sedad Hakkı Eldem, Türk evinin farklı bölgelerde farklı özellikler göstermesini, var olduğu bölgenin iklim, malzeme ve kültürünün değişkenliğiyle sınırlamış ve bu değişkenlerden ötürü meydana gelen farklılıklara rağmen ortak bir plan şemasının oluştuğunu belirtmiştir (Tuztaş ve Aşkun, 2016: 66). Daha sonra yapılan akademik çalışmalarda ise bu konuyla ilgili farklı görüşler, araştırmalar ve öneriler ortaya çıkmıştır. Erdem Aksoy ve Önder Küçükerman'ın görüşlerine göre Türk evinin şekillenmesinde iki faktör rol almaktadır. Bunlardan biri göçebelik döneminden gelen kültürel bir katman önerisiyken diğeri ise Anadolu'nun sahip olduğu yerleşik kültürel veriler olduğunu belirtmiştir (Küçükerman, 1973).

Anadolu toprakları üzerinde Paleolitik Dönemde ilk olarak çatma kulübeler görülmeye başlamıştır. Mezolitik Dönemde ise hafif dallarla kuru taş örülerek yuvarlak ve oval planlı evler ortaya çıkmıştır (Akdeniz, 2017: 17). Dönemin sonuna doğru dikdörtgen odalı kerpiçten yapılmış evler kendini göstermiştir. Neolitik Dönemden itibaren gelişen bir ev mimarisi ortaya çıkmıştır. Daha iyi örgütlenmiş tarım topluluklarında nehir, deniz kenarlarında ova ve çatalağzılarında ilk yerleşimler ortaya çıkar. Evler kümeleşerek köyleri oluşturur. Evler tek hücreli yuvarlak – oval, arı kovanı şeklinde ya da dikdörtgen odalı, çok hücreli dikdörtgen planlıdır. Çatalhöyük ve Hacılar yerleşimlerinin ve ev biçimlerinin rekonstrüksiyonu hemen hemen dikdörtgen planlı odalar, moloz taş temeller üzeri kerpiç duvar ve düz çatılar ortaya çıkmıştır.

Şekil 1: Çatma kulübelerin genel görünümü
(Akdeniz, 2017: 17)

Şekil 2: Hacılar'da bir ev görünümü
(Mutlu, 2016: 11)

Türkler Anadolu'ya yerleşmeden önce Orta Asya'da göçebeliliğe dayanan bir yaşam sürmekteydi. Yapılan incelemeler doğrultusunda Orta Asya'daki evler ile Anadolu'daki Türk evi arasında büyük bir benzerlik görülmektedir. Orta Asya'da hayvancılıkla geçinen Türklerin yaylalarda barınak olarak kullandıkları çadırın iç düzeni ile Anadolu Türk odasının iç düzeni bir meydan etrafında toplanan çadırların da Türk evi sofasının kaynağını oluşturduğu görülmektedir.

Göçebelik döneminde çadırların bir araya gelmesiyle etrafı çevrili bir "ortak meydan" oluşumu, Türk evinde "iç avlu" olarak devam etmiştir. Türk evinde görülen "dışa kapalılık" prensibinin kökeninin göçebelik dönemine kadar uzandığı söylenmektedir (Cansever, 2002). Küçükerman'a göre; Asya'da doğal etkenlerin zorluğu ve yaşama elverişsizliği sürekli yer değiştirmeye sebep olmuştur. Bu nedenle "vatan duygusu" kavramı farklı bir boyut kazanmış, yaşam alanlarının zorlayıcı etkenleri "sınırlayıcı ve koruyucu bir yaşama çevresi" kavramının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kurulan

çevre “yapay olarak yaratılan iç düzen” anlayışına sahiptir. Daha sonra bu anlayış, Güneydoğu Anadolu’da bulunan Türk evlerinin açık orta alanlarının oluşumunda etkili olmuştur. Akdeniz’de evlerinde açık oda ve hayatlar, Karadeniz ve İç Anadolu evlerinde görülen camlı, örtülü sofalar bu anlayışa göre yapılmıştır (Küçükerman, 1973).

Göçebelikte ailelerin yaşama birimi olarak kullandıkları çadırlar yaşama çevrelerini oluşturur. Bu yaşama çevreleri “ev, iv, uy, oyak, kerekü, gerge, çerger, çadır, çetir vb..” olarak adlandırılmıştır (Arseven, 1966). Çadırın iç düzeni Anadolu Türk evi odası ile aynı özelliktedir. Mekanın tam ortasında bir ocak mevcuttur. Ocak yemek pişirme ve ısınma fonksiyonlarını yerine getirmektedir. Ocağın arkasında yüklükler, girişin sol tarafında at koşum takımları, sağ kısımda ise bir bez ile ayrılmış depolanan yiyeceklerin saklandığı bölüm bulunur. Mekanın zeminine halı, kilim gibi örtüler serilir. Bu çadırlar günümüzde yaylaya çıkan Yörükler tarafından kullanılmaktadır (Sözen, 2010).

Şekil 3: Bir Orta Asya çadırının düzeni
(Bektaş, 1996: 26)

Şekil 4: Bir Orta Asya çadırının planı
(Bektaş, 1996: 26)

Bu çadırların iç mekanının tam merkezinde “ateş bölümü” denilen yemek pişirme alanının, iki yanında “kerevet” adı verilen yatma ve oturma yeri bulunur. Girişin karşısında ise “tör” bölümü adı verilen depolama amaçlı bir kısım yer almaktadır. Plan düzeni olarak Geleneksel Türk Evi’ndeki sofa – oda ilişkisi bakımından benzer bir durum görülmektedir.

Orta Asya’da konutlar bitişik bir durumdaydı. Bitişik olan bu evler küçük avlular içinde bulunurdu. Bunların yakınında ticaret alanları bulunurdu. XI – XII. yy konutlarında düz yüzeyli duvarlar bulunmaktadır. Evin merkezini “mihmanhane” denilen geniş kare şeklinde iki kat yüksekliği de kapsayan salon oluşturur. Köşelerde odalar, koridor ve merdiven yerleri bulunmaktadır (Cesar, 1977: 349).

Foto 1: Yaşar Yıldız Evi genel görünümü
(Demirbağ, 2017: 194)

Foto 2: Fethiye Evi genel görünüm
(Günay, 1989: 45)

3. İç Anadolu'daki Geleneksel Konutların Genel Özellikleri

İç Anadolu'daki geleneksel konutlar genellikle bulunduğu şehrin kalenin yamaçlarında yoğunlaşmıştır. İç Anadolu'daki konutlar genellikle iç ve orta sofalı plan tipinde yapılmıştır. Sofa etrafında birtakım odalar bulunmaktadır.

Şekil 5: Aksaray geleneksel konut planı
(Büyükmihçi, 2000: 64)

Şekil 6: Aksaray geleneksel konut planı
(Büyükmihçi, 2000: 65)

İç Anadolu'da geleneksel konutlar genellikle iki ve üç katlı olarak inşa edilmiştir. Konutların üst katları dışa çıkmalı olarak yapılmıştır. Üst kat çıkmalarını alttan "S" ve "C" şeklinde kıvrımlı taşıyıcılarla desteklenmektedir. Üst örtüleri genellikle çatı biçiminde yapılmıştır.

Foto 3: Kırşehir Hacıbey Konağı görünümü

Foto 4: Sivas Kolağası konağı görünümü

(Önal ve Çellek: 321) (<https://www.google.com/sivas+kolağası+konağı>)

Geleneksel konutlar genellikle Ankara, Çorum, Eskişehir gibi kentlerde ahşap karkas arası kerpiç dolgu tekniği ile inşa edilmiştir. Kayseri, Niğde ve Nevşehir'de geleneksel konutlar ise kesme taştan yapılmıştır.

Foto 5: Odunpazarı ahşap karkas arası kerpiç dolgulu ev örneği (Yakut, 2016: 53)

Foto 6: Kayseri yığma taş ile yapılan ev örneği (Tali, 2006: 78)

İç Anadolu'daki geleneksel konutlarda bezeme hem dış cephede hem de iç mekanda yoğun bir şekilde görülmektedir. Geleneksel konutların iç mekanda özellikle tavanlarında geometrik ve bitkisel bezemeler görülmektedir. Dış cephede ise kapılarda ve köşe geçişlerde yoğunlaşmaktadır. Kapılarda taştan yapılan bezemelerde geometrik kabartmalar ve çiçek motifleri karşımıza çıkmaktadır.

Foto 7: Kayseri evi giriş kapısı (Tali, 2006: 76)

Foto 8: Aksaray evi köşe geçiş bezeme detayı (Yenice, 2012: 35)

4. Çankırı'daki Geleneksel Konutlarının Genel Özellikleri

Çankırı'da geleneksel konutlar kalenin eteklerinde yoğunlaşmıştır. Konutların kuzey cepheleri sade yapılırken, güney cepheleri daha gösterişli bir özelliğe sahiptir. Yapılara bir sokaktan girilmekle birlikte avlu içerisinden girilen de mevcuttur. Konutlar iç ve orta sofalı plan tipindedir. Yapılar genellikle iki katlı olarak inşa edilmiştir.

Şekil 7: Ali Yazıcıgirgin Evinin planı
(Çankırı Belediyesi Etüd Proje Müdürlüğü'nden)

Şekil 8: Yakup Kara Evi planı
(Çankırı Belediyesi Etüd Proje Müdürlüğü'nden)

Üst katlar dışa çıkmalı bir biçimde yapılmıştır. Çıkmaları alttan "S" ve "C" şeklinde kıvrımlı taşıyıcılar tarafından desteklenmektedir. Üst örtü içten ahşap düz kaplamalı olup dıştan dört yöne eğimli kiremit örtülü kırma çatı şeklindedir. Çankırı'daki geleneksel konutlarında malzeme olarak genellikle kapı, pencere ve taşıyıcıları ahşaptan yapılmıştır. Yapılar genellikle ahşap karkas arası kerpiç dolgu ile inşa edilmiştir. Konutların duvarları sıvalı bir biçimde yapılmıştır.

Foto: 9 Fatma Kuş Evi genel görünümü

Foto: 10 Sabiha Pulat Evi genel görünümü

Çankırı'daki geleneksel konutlarda bezeme genellikle iç mekanlarda tavan göbeklerinde karşımıza çıkmaktadır. Bunun dışında kapılarda baklava dilimli şeklinde geometrik bezemeler bulunmaktadır.

Foto: 11 Mustafa Sarıkaya Evi
Tavan göbeğinde geometrik bezeme

Foto: 12 Nebahat Sebzeci Evi
Baklava dilimi bezemeli kapı

5. Dilber Yeşildağ Evi

Çankırı Merkez İlçede, Mimar Sinan Mahallesi, Yukarı Çamaşırhane Sokağı, 6 Pafta, 144 Ada, 14 Parselde No. 12'de konumlanmış bir konut yapısıdır. Konut 150 yıllık olup 1800'lerin sonlarında inşa edildiği tahmin edilmektedir. Konut 2004 yılında Dilber Yeşildağ tarafından satın alınmıştır. Yapının ismi bazı kaynaklarda "Makbule Yılık Evi" olarak da geçmektedir (Can ve Akçel, 2014: 132). Yapı tescilli olup günümüzde doludur. Eğimin az olduğu bir alanda yer almaktadır. Konuta bir mahalleden girilmektedir.

Şekil 9: Konutun havadan görünümü

(<https://parselsorgu.tkgm.gov.tr>) (Çankırı Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğünden)

Şekil 10: Konutun vaziyet planı

Foto 13: Konutun görünümü

Foto 14: Konutun restorasyondan önceki görünümü
(Mavi Mühendislik Mimarlık arşivinden)

Konut dış sofalı plan tipinde yapılmıştır. Yapı zemin kat ve birinci kat bölümlerinden oluşur. Yapının zemin katı Z-01 giriş, Z-02 koridor ve Z-03 oda bölümünden oluşmaktadır. Z-01 giriş kısmı yapıya giriş bu bölümden sağlanmaktadır. Z-02 koridor, üst kat sofanın altında bulunan avluya açılan birimden oluşur. Ön cephedeki odaya buradan ulaşılmaktadır. Z-03 oda, giriş kısmının sağ tarafında bulunur.

Şekil 11: Konutun zemin kat planı **Şekil 12:** Konutun birinci kat planı
(Mavi Mühendislik Mimarlık arşivinden)

Foto 15: Konutun açık sofalı bölümü **Foto 16:** Restorasyondan önceki görünümü
(Mavi Mühendislik Mimarlık arşivinden)

Yapının birinci katı, B-01 hayat, B-02 oda ve B-03 oda bölümlerinden oluşmaktadır. B-01 hayat, zemin kattaki merdivenlerle buraya ulaşılmaktadır. B-02 oda, ön cepheye üç adet giyotin tipindeki pencerelerle bakmaktadır. B-03 oda, ana giriş bölümünün üst katında yer almış olup üç adet pencereyle ön cepheye cephelidir.

Şekil 13: Konutun birinci kat zemin planı
(Mavi Mühendislik Mimarlık arşivinden)

Şekil 14: Konutun çatı planı

Konut iki katlı olarak inşa edilmiştir. Yapının üst katı gönye çıkma şeklinde yapılmıştır. Çıkmaların altı ahşap çatalı kaplamalıdır. Gönye çıkma alttan "S" ve "C" şeklinde ahşaptan yapılmış kıvrımlı taşıyıcılarla desteklenmektedir. Giriş kapısı ahşaptan yapılmış çift kanatlıdır. Giriş kapısı üstünde avluyu aydınlatan aydınlatma penceresi bulunur. Pencereleler ahşaptan yapılmış giyotin tipindedir. Üst örtü içten ahşap kaplamalı düz olup dıştan kiremit örtülü kırma çatıdır. Saçaklar dışa geniş tutulmuş alttan ahşap kaplamalıdır.

Foto 17: Konutun üst kat gönye çıkması

Foto 18: "S" ve "C" şeklinde kıvrımlı çıkma taşıyıcıları

Foto 19: Konutun gönye çıkması

Foto 20: "S" ve "C" şeklinde kıvrımlı çıkma taşıyıcıları
(Mavi Mühendislik Mimarlık arşivinden)

Konutun giriş kapısı cephenin sol köşesinden sağlanmaktadır. Giriş kapısı çift kanatlı olup ahşaptan yapılmıştır. Kapının üzerinde koridoru aydınlatan bir ışılandırma penceresi yer almaktadır. Yapının üst kat pencereleri giyotin tipindedir. Pencereleler giyotin tipinde ahşaptan yapılmış olup yuvarlak kemerlidir.

Foto 21: Konuta sokaktan girilen giriş kapısı

Foto 22: Konutun pencereleri

Konutun üst örtüsü içten ahşap kaplamalı düz olup dıştan üç yöne eğimli kiremit örtülü kırma çatı şeklinde yapılmıştır. Saçaklar dışa geniş tutulmuş olup alttan ahşap çıtasız ve kaplamasızdır.

Foto 23: Konutun saçakları

Şekil 15: Konutun ön görünüşü

Şekil 16: Konutun arka görünüşü

(Mavi Mimarlık Mühendislik arşivinden)

Foto 24: Konutun odalarından görünüm
(Mavi Mühendislik Mimarlık arşivinden)

Foto 25: Konutun odalarından görünüm
(Mavi Mühendislik Mimarlık arşivinden)

Konutun duvarlarının sıvası dökülmüş bir haldedir. Yapının duvarlarında herhangi bir bezeme ögesine rastlanılmamıştır.

Foto 26: Konutun alt kat oda tavanı

Foto 27: Konutun alt kat diğer oda tavanı

Yapının zemin kat odalarının tavanları ahşap çıtalı düz tavan şeklinde yapılmıştır. Birinci kat oda tavanlarının göbeğinde ise yıldız bezemesi bulunmaktadır. Aynı zamanda aynı tavanın köşesinde geometrik dilimli bezemeler yer almaktadır.

Şekil 17: Konutun zemin kat tavanı

Şekil 18: Konutun birinci kat tavanı

(Mavi Mühendislik Mimarlık arşivinden)

Foto 28: Tavan göbeğinde yıldız motifi

Foto 29: Tavan göbeğinde yıldız motifi

Foto 30: Tavan göbeğinde yıldız bezemesi Foto 31: Tavan köşelerinde yıldız bezemesi (Mavi Mühendislik Mimarlık arşivinden)

Şekil 19: Tavan göbeğinde yıldız bezemesi (Mavi Mühendislik Mimarlık arşivinden)

Şekil 20: Yıldız bezemesi yakın detay (Mavi Mühendislik Mimarlık arşivinden)

Foto 32: Dolaplarda bitkisel bezeme

Foto 33: Ahşaptan yapılmış kapı

Konutun dolaplarında bitkisel bezemeler bulunmaktadır. Yapının iç mekan kapıları tek kanatlı bir şekilde yapılmıştır. Kapılar ahşaptan yapılmış olup sade ve bezemesizdir. Yapının pencereleri giyotin tipinde olup bezemesiz bir biçimde yapılmıştır. Konutun üst kat odasında bir şerbetlik yer almaktadır. Şerbetliğin etrafını saran papatya motifine benzer bitkisel bezemeler yer almaktadır.

Foto 34: Şerbetlikten görünüm

Şekil 21: Şerbetliğin çizimi

(Mavi Mühendislik Mimarlık arşivinden)

Konutun kapı, pencere ve taşıyıcıları ahşap malzemeden yapılmıştır. Yapı ahşap karkas arası kerpiç dolgu ile inşa edilmiştir. Yörede uygulanan bu tekniğe “yeydene” adı verilmektedir (Demirbağ, 2018: 276). Konutun iç mekanı oldukça harap bir haldedir.

6. Çankırı Merkez İlçedeki Dilber Yeşildağ Evinin İç Anadolu'daki Geleneksel Konutlarla Karşılaştırılması

Çankırı merkez ilçede geleneksel konutlardan biri olan Dilber Yeşildağ Evi, dış sofalı plan tipinde yapılmıştır. Bu plan tipi İç Anadolu Bölgesi'ndeki Ankara ve Çorum'daki bir kısım geleneksel konutlar gibi benzerlik gösterirken, bir kısım yörelerde ise farklılık göstermektedir. İç Anadolu'daki geleneksel konutlar genel olarak iç ve orta sofalı plan tipinde yapılmıştır.

Şekil 22: Çankırı geleneksel konutu dış sofalı plan tipi (Akok, 1951: 186)

Şekil 23: Bezginoğlu konutu iç sofalı plan tipi (Akok, 1953: 151)

Şekil 24: Konutun dış sofalı plan tipi (Mavi Mühendislik Mimarlık arşivinden)

Şekil 25: Ankara evi iç sofalı plan tipi (Hosanlı ve Altınöz, 2016: 84)

Dilber Yeşildağ evi cephe biçimlenişi bakımından iki katlıdır. Konutun üst katı "S" ve "C" şeklinde kıvrımlı taşıyıcılarla desteklenmektedir. Bu özelliği ile İç Anadolu'daki Ankara, Çorum, Eskişehir ve Sivas'taki geleneksel konutların cephe biçimlenişi ile benzerlikler göstermektedir.

Foto 35: Dilber Yeşildağ evi genel görünümü

Foto 36: Sivas Kolağası Konağı genel görünümü

(<https://www.google.com/sivas+kolağası+konağı>)

Dilber Yeşildağ evi dış cephesi bezeme açısından sadeyken, iç mekan tavanları geometrik ve bitkisel bezemeli bir şekilde yapılmıştır. İç Anadolu'daki geleneksel konutların Aksaray, Kayseri, Niğde ve Nevşehir'de geleneksel konutların dış cepheleri bezemeli bir şekilde yapılmıştır.

Foto 37: Dilber Yeşildağ evi bezemesiz dış cephe görünümü

Foto 38: Dilber Yeşildağ evi tavan yıldız bezemesi

Foto 39: Kayseri geleneksel konutunun bezemeli giriş kapısı (Tali, 2006: 76)

Foto 40: Aksaray geleneksel konut papatya motifi (Gümüş ve Uray, 2016: 374)

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Geleneksel konutlar, bir şehrin tarihi ve kültürel kimliği oluşturmada önem arz etmektedir. Bu bakımdan kentsel mekanların tanımlanmasındaki rolü büyüktür. Çankırı merkez ilçedeki geleneksel konutlardan biri olan Dilber Yeşildağ Evi kalenin eteklerinde yer almıştır. Konut dışa açık sofalı plan tipinde yapılmıştır. Yapı iki katlı olarak inşa edilmekle birlikte üst kat dışa çıkmalı olarak yapılmıştır. Yapı köşe çıkmalı olup cumba çıkma bulunmamaktadır. Üst kat S ve C şeklindeki kıvrımlı çıkma taşıyıcılarla desteklenmektedir. Alt kat genel olarak kışın oturlan üst katlar ise yazlık olarak kullanılmaktadır. Konutun duvarları genellikle taştan kapı ve pencereler ahşaptan yapılmıştır. Bezeme genellikle iç mekanda tavan kısımlarında görülmektedir. Bu bezemelerde dilimli bir sonsuzluk simgeleyen motifler yer almaktadır. Ayrıca baklava dilimli bezemeler de görülmektedir. Dilber Yeşildağ Evi mimari ve bezeme açısından İç Anadolu'daki Ankara, Çorum, Eskişehir, Sivas ve Yozgat'taki geleneksel konutlar ile benzerlik gösterirken; Aksaray, Kayseri, Niğde ve Nevşehir'deki geleneksel konutlar ile farklılıklar göstermektedir. Yetkili kurumlardan alınan bilgilere göre yapılardan bazılarının tescilli olduğu, bazılarının ise bir tescil, tespit ve koruma çalışması yapılmadığı anlaşılmıştır. Bu doğrultuda Geleneksel Çankırı evleri için tescil, tespit ve koruma çalışmalarının yapılması ve kentin kültürel mirasları olan evlerin kent açısından önemi hakkında kent kullanıcılarının da bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışma geleneksel Türk evlerindeki çalışmalara ve Çankırı konut örneğine katkı sağlamakta olup, daha sonra yapılacak geleneksel Türk evi ve geleneksel Çankırı evleri çalışmalarına bir kaynak olarak önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Akok, M. (1953). "Çankırı'nın Eski Evleri". *Arkitekt Dergisi*, 22, 142-153.
- Akok, M. (1951). "Çorum'un Eski Evleri". *Arkitekt Dergisi*, 9(100), 171-186.
- Akdeniz, M. G. (2017). *Tarih Öncesi ve İlkçağ Mimarlığı*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Arseven, C. E. (2002). *Sanat Ansiklopedisi*. C 4. İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi.
- Bektaş, C. (1996). *Türk Evi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Büyükmihçı, G. "Anadolu'da Konut; Aksaray Evleri". *Arkitekt Dergisi*, 479, 56 – 70.
- Can, A., ve Arda, A., (2014). *Çankırı Kültür Envanteri*. Çankırı: Çankırı Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Müze Müdürlüğü Yayınları.
- Cansever, Turgut. *Türk Evi'nin Mimarisi*. Türkler Ansiklopedisi. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Çankırı Belediyesi. Etüd Proje Müdürlüğü Arşivi.
- Çankırı. Mavi Mühendislik Mimarlık Arşivi.
- Cesar, M. (1977). *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Demirbağ, U. (2017). "Çankırı Çerkeş İlçesi Konut Geleneği". *Asos Journal Akademik Araştırmalar Dergisi*, 45, 185 – 202.
- Demirbağ, U. (2018). *Çankırı'nın Tarihi ve Kültürel Mirası*. İstanbul: İdeal Kültür Yayınları.
- Demirbağ, U. (2018). Çankırı Geleneksel Konutlarının Mimari Bezemeleri, *Asos Jasss Dergisi*, 69, 269 – 287.
- Eldem, S. H. (1968). *Türk Evi Plan Tipleri*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Pulhan Yayınları.
- Gümüş, D.; Uray, G. & Gümüş, K. S. (2017). Sosyo-Ekonomik Kalkınmada Sanat Eserleri: Aksaray İli Güzelyurt (Gelveri) İlçesinde Mimari Yapılarda Görülen Bitkisel Figürlü Taş Bezemeler ve Anlamları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(53), 371-385.
- Günay, R. (1968). *Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Güven, S. (1990). "Vitruvius, Mimarlık Üzerine On Kitap". Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.
- Hasol, D. (2016). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. 15. Baskı. İstanbul: Yem Yayınları.
- Hosanlı, D. A.; Altınöz, A. & Güliz, B. (2014). Ankara İstiklal (Yahudi) Mahallesi: Tarihi, Dokusu ve Konutları. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 14, 72-104.
- <https://www.google.com/sivas+kolağası+konağı>.
- <https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/>
- Karpuz, H. (2011). *Türk Evi*. *Türk Yurdu Dergisi*, 31(290), 55-63.
- Kuban, D. (1976). "Sanat Tarihimizin Sorunları". İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Küçükerman, Ö. (1973). *Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Mekan Organizasyonu Açısından Odalar*. İstanbul: T.T.O.K Yayını.
- Mutlu, B. (2016). *Mimarlık Tarihi Ders Notları 1*. İstanbul: Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi Yayını.
- Ögel, B. (1978). *Türk Kültür Tarihine Giriş III, Türklerde Ev Kültürü (Göktürklerden Osmanlılara)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Önal, M. ve Çellek, S. İç Anadolu'da Geleneksel Türk Evlerinin Yapısal Özellikleri, Yozgat ve Kırşehir Örneği. s.315–331.
- Sözen, M. (2010). *Anadolu'da Kırsal Mimarlık*. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Tarihi Kentler Birliği Çekül Vakfı Yayınları.
- Tali, Ş. (2006). Geleneksel Kayseri Evlerinde Süsleme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 61–86.
- Tuztaş, U., ve Aşkun, İ. Y. (2013). "Türk Evi" İdealleştirmesinde "Osmanlı Evi" ve "Anadolu Evi" Kavramlarının Ortaklıklarına İlişkin İşlevsel Açıklamalar. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 66, 273 - 296.
- Yakut, A. B. (2016). *Geleneksel Konutta İşlev Değişimi ve Etkileri*. Eskişehir Odunpazarı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Yenice, T. K. (2012). *Geleneksel Aksaray Evlerinin Korunmasına İlişkin Bir Yöntem Araştırması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yürekli, H. (2005). *Türk Evi Gözlemler – Yorumlar*. İstanbul: YEM Yayınları.